

הפעלות וחומר עזר להכשרת המורים המלווים

בין מעורבות חברתית לאזרחות פעילה – הפעלה למורים

בין מרכיבי התכנית למדדי הצלחה – הפעלה למורים

מתארגנים לפרויקט:

מתוך חוזר מנכ"ל: למידה משמעותית, התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

תדריך למורה המלווה לתהליך תכנון וביצוע הפרויקט עם התלמידים

1. כיוונים להעלאת רעיונות לפרויקט

2. ששת שלבי הפרויקט – דף תכנון למורה

3. טבלת תכנון לוח זמנים

4. ששת שלבי הפרויקט – מדדי הצלחה

5. תיעוד פרויקט קבוצתי

קול הנוער

רפלקציה – הפעלה למורים

שילוב המעורבות החברתית בתחומי הדעת – הפעלה למורים

בין מעורבות חברתית לאזרחות פעילה

הפעלה למורים

מבוא

מעורבות חברתית ואזרחית היא מרכיב חיוני בקיומה של חברה דמוקרטית. הדמוקרטיה מניחה השתתפות פעילה של מרב האזרחים בנעשה במדינה. במצב שבו רוב האזרחים אינם פעילים ואינם מעורבים, קיים חשש שהכוח יתרכז בידי אותם מעטים שכן פעילים ומעורבים, ובכך תימנע מהרוב הזדמנות להשמיע את כולם ולהשפיע. אחת ממטרות התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית היא להביא את בוגרי מערכת החינוך בישראל לראות במעורבות חברתית ערך ודרך חיים. השאיפה היא שכל בוגר יממש את עצמו בתחומי המעורבות האזרחית השונים וימצא את הפוטנציאל הגלום בו ברמות מעורבות שונות.

מטרות

1. לבחון עם צוותי המורים את מקומה של המעורבות החברתית כמרכיב חשוב במחויבויותיו של האזרח הבוגר במדינת ישראל.
2. להציג בפני המורים את התכנית להתפתחות אישית ומעורבות חברתית ואת תרומתה לקידום אזרחות פעילה בקרב בני הנוער.

עזרים

- נספח 1: שאלון "מה אני עושה כאזרח", אחד לכל משתתף.
- נספח 2: היגדים בנושא מעורבות אזרחית: יש לגזור כל היגד בנפרד.
- נספח 3: רמות המעורבות האזרחית, אחד לכל משתתף.

מהלך הפעילות

שלב א': אני כאזרח

המנחה יחלק למשתתפים את השאלון "מה אני עושה כאזרח" (נספח 1). כל משתתף ימלא את השאלון אישית. חשוב לציין שבזהות אזרחית יש כמה ממדים: ממד פורמלי (תעודת זהות ורישום במרשם התושבים), ממד רגשי (שייכות ומחויבות למדינה) וממד מעשי. הפריטים שבשאלון מתייחסים אך ורק לממד המעשי.

לאחר מילוי השאלון, יתקיים דיון במליאה.

שאלות לדיון

- מה אנחנו מצפים מאזרח מדינת ישראל? מעצמנו? מאזרחים אחרים? מכל האזרחים?
- אילו פריטים ברשימה מחייבים, לדעתכם, אזרחי כל מדינה?
- אילו פריטים ברשימה חשובים דווקא במדינת ישראל?
- אילו פריטים ברשימה חשובים במדינה דמוקרטית?
- אילו פריטים חשובים יותר? אילו פריטים חשובים פחות?
- לדעתכם, כיצד יש להתייחס לאזרחים שאינם ממלאים את חובותיהם האזרחיות?

שלב ב': מעורבות חברתית-אזרחית

המנחה יגיש לכל משתתף היגד אחד מתוך נספח 2: "מעורבות חברתית-אזרחית היא...", המשתתף יקרא בקול את ההיגד ויגיד אם הוא מסכים עם ההיגד ומדוע. משתתפים נוספים שירצו להביע דעתם על ההיגד יוזמנו לעשות כן.

אפשרות נוספת: לצלם לכל המשתתפים את הנספח כולו, וכל משתתף יבחר היגד שהוא מסכים אתו מאוד והיגד שאינו מסכים אתו כלל. במליאה, המשתתפים יעלו את ההיגדים שבחרו וינמקו את הבחירות.

שלב ג': שלוש רמות של מעורבות חברתית-אזרחית

המנחה יחלק למשתתפים את נספח 3: **שלוש רמות של מעורבות אזרחית**, אפשר גם לצלם בהגדלה ולתלות. כל משתתף יבחר ברמת המעורבות הנכונה ביותר בעיניו.

למנחה

שלוש רמות בחינוך למעורבות חברתית הן:

1. אזרח אחראי

מטרת החינוך למעורבות חברתית היא לטפח אזרחים בעלי ערכים, כגון: אחריות אישית, נתינה, עזרה לזולת, יושר, משמעת עצמית, התמדה, ציות ונאמנות. הערכים יונחלו לתלמידים באמצעות ההתנסות הפעילה במעורבות חברתית. חינוך מסוג זה מתאים לכל חברה, לאו דווקא לחברה דמוקרטית.

2. אזרח משתתף

מטרת החינוך למעורבות חברתית היא לטפח אזרחים בעלי מוטיבציה להשתתפות פעילה בפעילות אזרחית במסגרות שונות, ברמה קהילתית, רשותית או ארצית. לצורך זה, חשוב שהתלמידים יכירו את מערכות הממשל ואת ארגוני החברה האזרחית ושיתנסו בארגון פעילויות של מעורבות חברתית.

3. אזרח יוזם

מטרת החינוך למעורבות חברתית היא לטפח אזרחים בעלי מכוונות לצדק חברתי. לצורך זה, יש להקנות לתלמידים כלים לחשיבה ביקורתית, להתבוננות בתופעות חברתיות מנקודות מבט שונות, להבנה של מגוון סוגיות חברתיות מורכבות, להתייחסות לשורשי הבעיות ולחיפוש דרכים להובלת שינויים מערכתיים לשיפור החברה. כלים אלה יכשירו את התלמיד לאזרחות במדינה דמוקרטית.

שאלות לדין

- מהי רמת המעורבות האזרחית הנכונה בעיניכם?
- לאיזו רמת מעורבות אתם שואפים לחנך את התלמידים?
- איזו רמת מעורבות אזרחית מתאימה למדינה דמוקרטית? איזו מתאימה למדינת ישראל?
- האם אפשר לצפות לרמת מעורבות אחידה מכל האזרחים? מדוע?
- כיצד אפשר לממש כל אחת מרמות המעורבות?

סיכום: התפתחות אישית ומעורבות חברתית

המנחה יבקש מהמשתתפים לדון בשאלה: **מהן הדרכים לגרום לכך שהתכנית להתפתחות אישית ומעורבות חברתית תתרום להעצמת האזרחות הפעילה ולמיצוי הפוטנציאל של התלמידים בנושא אזרחות פעילה.**

נספח 1: מה אני עושה כאזרח

בכלל לא	במידה מועטה	במידה רבה	במידה רבה מאוד	
				שומר חוק
				נאמן למדינה
				משלם מסים
				מצביע בבחירות
				מתעדכן בחדשות
				מדבר עברית
				מעורב פוליטית
				פועל למען הקהילה
				מבקר את השלטון
				פועל להגנת הזכויות של כל האזרחים
				שירתי שירות משמעותי – צבאי או אזרחי
				מוחה על אפליה ועל חוסר צדק
				מגן על האינטרסים של המדינה
				פועל למען שמירה על הסביבה
				במקצוע שלי יש מעורבות אזרחית
				אחר:

נספח 2: מעורבות חברתית-אזרחית

- מעורבות אזרחית היא הדרך שבה הפרט מבטא רגישות כלפי אנשים וכלפי קבוצות סביבו שאינם זוכים לכבוד המגיע להם והעובדה שהוא פועל כדי לשנות זאת.
- מעורבות אזרחית משמעה לפעול למען שינוי בקהילה ולפתח ידע, מיומנויות, ערכים ומוטיבציה כדי לחולל שינוי זה וכדי לקדם את איכות החיים בקהילה.
- מעורבות אזרחית היא השתתפות בפעילויות בעלות עניין אישי וציבורי שמעשירות את חיי הפרט ושתורמות לקהילה.
- מעורבות אזרחית היא השתתפות בחיים הציבוריים של הקהילה ושל המדינה במטרה להשפיע על עיצובם.
- מעורבות אזרחית משמעה רגישות והבנה לבעיות העולם והתמודדות עמן במחויבות ובשיתוף.
- מעורבות אזרחית היא שילוב בין מודעות חברתית לבין פעילות אישית וקולקטיבית למען נושאים ציבוריים באמצעות ארגוני החברה האזרחית.
- מעורבות אזרחית איננה רק פעילות ושימוש בכישורים שונים על מנת לשכנע. כדי להיות מעורב בחייהם של אחרים, עלינו לשמוע את שיש להם להגיד, לפנות להם מקום כדי להגיב בכנות, ולהתייחס לתגובותיהם ולהצעותיהם.
- מעורבות אזרחית מנצלת את החשיבה, את האנרגיה, ואת המאמץ של אזרחים בעלי כישרונות שונים ובעלי נקודות מבט שונות, שפועלים יחד ומוחקים גבולות של הבדלים תרבותיים, לאומיים, פוליטיים וכלכליים.
- אזרח מעורב רואה עצמו חלק מהמרקם החברתי, ולכן מתייחס לבעיות חברתיות בצורה אישית. אדם כזה רואה את הממדים הערכיים והאזרחיים שבנושאים שעל הפרק, מוכן לנקוט עמדות אזרחיות וערכיות מוסריות מושכלות ולהגן עליהן, ולפעול כשצריך.
- מעורבות אזרחית היא ההשתתפות של שחקנים פרטיים בתחום הציבורי, והיא מתנהלת באמצעות קשרי גומלין, ישירים ועקיפים, בין ארגוני החברה האזרחית והאזרחים בכלל לבין מוסדות השלטון והממסד הכלכלי, על מנת להשפיע על החלטות או על מנת להשיג מטרות משותפות.
- אזרחים פעילים שואפים לבנות, לקיים, לתקן ולשפר את קהילותיהם. הם מתייעצים עם חבריהם, מגדירים עמם בעיות חברתיות ומשתפים פעולה כדי להתמודד עם בעיות אלה. הם מכבדים ערכים, כגון כבוד לאחר ונאמנות לקהילותיהם, אבל אינם מוותרים על חשיבה ביקורתית ועל מחאה חברתית.
- האזרח אינו רק משתתף בבחירות או חבר בעל זכויות או צרכן של שירותים. האזרח הוא גם יצרן וסוכן של הרוח הציבורית לפתרון בעיות ולעבודה משותפת.
- להיות אזרח משמעו להיות אדם טוב, הדואג להגנה על זכויות האזרח – לא רק שלו, אלא גם של אזרחים אחרים, בהווה ובעתיד. להיות אדם שאכפת לו מעצמו, ממשפחתו, משכניו, מהקהילה, מהמדינה ומהעולם. אזרח העולם יהיה אזרח טוב של המדינה.
- כאזרחים פעילים, אנו שותפים ביצירת ההיסטוריה ומממשים את זכותנו הטבעית, כאזרחים דמוקרטיים, להיות שותפים מלאים בעיצוב חיינו המשותפים.

נספח 3: שלוש רמות של חינוך למעורבות אזרחית¹

¹ מבוסס על המאמר

[What Kind of Citizen? Democratic Dialogues in Education, Canadian Education Association, vol. 48 \(3\), 2010](#)

בין מרכיבי התכנית למדדי הצלחה הפעלה למורים

מטרות

1. להכיר את התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית ולזהות את מרכיביה.
2. להגדיר מדדי הצלחה ברמת בית הספר.

מהלך הפעילות

א. המנחה יציג את מטרות התכנית ויציג למשתתפים את השאלה:

מהם המרכיבים המשמעותיים ביותר שאמורים לתרום להשגת מטרות התכנית?

מטרת-על

לטפח את התלמיד להיותו בוגר עצמאי, מעורב, בעל תודעה, רגישות חברתית וחוסן נפשי, אכפתי, אחראי ורואה במעורבות החברתית ערך ודרך חיים.

מטרות התכנית

1. לעורר בתלמידים מוטיבציה למעורבות ולאחריות חברתית, קהילתית ואזרחית פעילה ולמיצוי אישי וצמיחה אישית בהקשר של עשייה חברתית.
2. לסייע לתלמידים ולקבוצה בהתפתחותם האישית ובבניית זהותם החברתית והתרבותית על מנת לקדם תחושת ערך עצמי ושייכות ומחויבות לקהילה, לחברה ולמדינה.
(מתוך חוזר מנכ"ל - למידה משמעותית - התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית)

תשובות אפשריות:

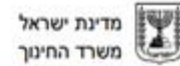
- שיח ערכי על הערכים המרכזיים בתכנית (חסד – צדק).
- דגש על בחירה מתוך אפשרויות בצד בחירה מתוך איתור צרכים אישי וקבוצתי (אוטונומיה של התלמיד במסגרת מסודרת).
- התנסות מעשית משולבת בלמידה עיונית.
- תהליך ממוסד של ליווי התלמיד באמצעות מבוגר משמעותי המאפשר שיח רפלקטיבי.
- חיזוק יכולת היזמות של התלמידים.
- שילוב כלל הצוות החינוכי בהפעלת התכנית.
- הכשרה וליווי של צוות המחנכים והמורים.
- מינוי רכז שסיים הכשרה.
- בניית מבנים ארגוניים המאפשרים יצירת שותפות פעילה בין היועצת לרכז החברתי, בין המורים בתחומי הדעת למחנכים.
- מסגרות המאפשרות הדרכה על הדרכה בבית הספר.

- פתיחת ערוצים שונים ומגוונים לשילוב תחומי הדעת במעורבות החברתית.
- גיוס ושיתוף הורים.
- מעורבות ושותפות תלמידים בהבניית ההתנסויות.
- ב. המנחה יציג לפני המשתתפים את [מצגת](#) התכנית.
- ג. המשתתפים בזוגות יגדירו, בהתחשב במרכיבים שהועלו, מה ייחשב בעיניהם כהצלחה ביישום התכנית השנה בבית הספר, ויערכו רשימה של **מדדי ההצלחה**.
- ד. המנחה יאסוף את תשובותיהם של המשתתפים ויקיים דיון סביב השאלות:
 - איך תדעו שהשגתם את המדדים שקבעתם?
 - מה עשוי לסייע להשגת מדדי ההצלחה שהוגדרו?
 - מה עלול לעכב את השגת המדדים?
- ה. לסיום יערך **סבב טיפים**: כל משתתף יציע טיפ אחד שיעזור להתמודד טוב יותר עם הפעלת התכנית בבית הספר.

מתארגנים לפרויקט הקבוצתי

דפי עזר למורים

מתוך חוזר מנכ"ל: למידה משמעותית, התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

התפתחות אישית ומעורבות חברתית-קהילתית

התנסות מעשית קבוצתית ("פרויקט")

התנסות קבוצתית ("פרויקט") מעודדת יזמות חברתית ובמסגרתה התלמידים מזהים צרכים חברתיים בקהילה ובחברה ונותנים להם מענה.

בכיתה י', יוקדש זמן רב יותר להכנה העיונית, כולל פיתוח כלים ראשוניים ליזמות חברתית. בכיתות י"א וי"ב, מצופה מהתלמידים ליזום את הפרויקט ולהשפיע על החלטות הנגעות לתכנון ולביצוע.

מאפיינים מרכזיים של ההתנסות הקבוצתית

- ההתנסות בפרויקט מתארגנת על-ידי קבוצה ומשולבת בה למידה עיונית סדנתית משותפת.
- הפרויקט מאפשר לתלמידים לבחור בתחום ההתנסות וליזום את נושא ההתנסות בהלימה לצורכי הקהילה ולנטיות ולכישורים של חברי הקבוצה.
- הפרויקט מאפשר לתלמידים לפעול בצוות ולחזק מיומנויות של יזמות ושל מנהיגות.

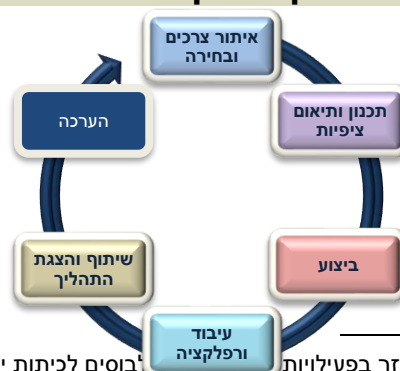
מטרות ההתנסות הקבוצתית ("פרויקט")

1. לפתח לכידות קבוצתית למשימה משותפת, להגביר את הסולידריות ואת השייכות החברתית ולעודד ערבות הדדית בין חברי הקבוצה.
2. לפתח בקרב התלמידים ערכים ומיומנויות של יזמות ושל מנהיגות.
3. להגביר בקרב התלמידים את תחושת השייכות, הסולידריות והערבות ההדדית.

עקרונות פעולה להתנסות קבוצתית ("פרויקט")

1. מספר תלמידים: לפחות שלושה תלמידים בקבוצה.
2. הרכב הקבוצה: מתוך כיתת האם, מכיתות שונות, מבתי ספר שונים - בהתאם לבחירת בית הספר.
3. בחירה: הקבוצה תבחר את תחום הפעילות בהלימה לצורכי הקבוצה, לנטיות חברתיות ולכישוריהם.
4. יזמות: קבוצת התלמידים תאתר צרכים בבית הספר, בקהילה, ברשות המקומית או במדינה ותיזום פעילות מותאמת כמענה לצורך שזוהה.
5. אפשרות חיבור לתחומי הדעת.
6. פרק הזמן: הפעילות תתבצע לאורך השנה או בפרויקטים חד-פעמיים.

תדריך למורה המלווה לתהליך תכנון וביצוע הפרויקט עם התלמידים²

² לביצוע השלבים השונים ניתן להיעזר בפעילויות הבוסים לכיתות י', י"א וי"ב וחומר העזר למורים.

שלבי הפרויקט	תדריך למורה	חומרי עזר למורה
1. חקר ואיתור הצרכים	הגדרת הצורך וניסוח שאלה מובילה	כיוונים להעלאת רעיונות לפרויקט
	סיעור מוחין להצעת רעיונות לפתרונות	ששת שלבי הפרויקט – דף תכנון למורה
	ניתוח הפתרונות: יתרונות, חסרונות, היתכנות	ששת שלבי הפרויקט – מדדי הצלחה
	בחירת פתרון ופירוט הנימוקים לבחירתו כפרויקט	
	הצבת מטרות לפרויקט ומטרות למידה אישיות	
2. הכנה ותכנון	גיבוש דרכי פעולה	דף תכנון פרויקט
	זיהוי כוחות מקדמים ובולמים, אילוצים והזדמנויות	
	חלוקת תפקידים ומשימות	
	הגדרת לו"ז ותפוקות מצופות	טבלת תכנון לוח זמנים
3. ביצוע הפרויקט	ביצוע הפרויקט	
4. עיבוד ורפלקציה	ליווי התלמידים בתהליכי עיבוד, חשיבה ורפלקציה	רפלקציה – הפעלה למורים
5. שיתוף	סיכום הפרויקט והצגתו בפני הכיתה או השכבה	שיתוף וסיכום התהליך השנתי בפני הסביבה החינוכית
6. הערכה	- הערכת התהליך החינוכי - הערכת ביצוע שלבי הפרויקט	ששת שלבי הפרויקט – מדדי הצלחה קול הנוער

1. כיוונים להעלאת רעיונות לפרויקט

הפרויקט הקבוצתי מיועד לעודד יזמות חברתית המבוססת על מתן מענה לצרכים חברתיים. לצורך הפרויקט, התלמידים נדרשים לאתר צרכים בבית הספר, בקהילה, ברשות המקומית או במדינה וליזום פעילות מותאמת כמענה לצורך שזוהה (מתוך חוזר מנכ"ל ללמידה משמעותית).

להלן מגוון של כיוונים להעלאת רעיונות לפרויקט קבוצתי. אפשר לחשוף את התלמידים לכיוונים האפשריים במליאה כיתתית או שכבתית, ואפשר להיעזר בטבלה להכוונה אישית של תלמיד או של קבוצה.

אפשר לשאוב רעיון מ...	דוגמות לשאלות מנחות	קישורים להרחבה
פרויקטים שבוצעו בשנים קודמות	האם בבית הספר קיימת מסורת של פרויקטים חברתיים? באילו תחומים?	
סקר איתור צרכים	מה אנחנו מזהים כצורך בבית הספר או בקהילה?	הפעלה: איכות חיים הלכה למעשה , בסילבוס לכיתה י'
התנסות מעשית שנערכה בשנה שעברה	חישבו על נושא או על בעיה שהטרידו אתכם מעבר לתפקיד שביצעתם	הפעלה: עברה שנה , בסילבוס לכיתה י"א
תחומי הדעת בבית הספר	האם במהלך שיעור בבית הספר עלה נושא שדיבר ללבכם ושסיקרן אתכם? כיצד ניתן לקשר את הנושא לעשייה חברתית?	שילוב המעורבות בתחומי הדעת
עניין אישי, היכרות אישית	האם יש תחום שאני מתעניין בו במיוחד? האם אני מכיר אדם או קבוצת אנשים הזקוקים לעזרתי ולעזרת חבריי?	
תקשורת • ידיעות בעיתונים • כתבות בחדשות • בלוגים חברתיים • פייסבוק	האם שמעתי על פעילות למען החברה שעניינה אותי? שנשמעה לי חשובה או הכרחית? האם ראיתי כתבה שנגעה ללבי? שהציגה מצוקה או קושי שאני רוצה לתרום להפחתתו? האם זיהיתי קושי של פרט או של קבוצה שיש ביכולתי לעזור בצמצומו?	

2. ששת שלבי הפרויקט – דף תכנון למורה³

שלב 1: חקר ואיתור צרכים

מהי רמת המעורבות המצופה מן התלמידים בגיבוש הפרויקט: הם אמורים להיות משתתפים, בוחרים או יוזמים?

מהן הדרכים להביא את התלמידים לאיתור צרכים חברתיים בבית הספר ובקהילה? לאילו כלים התלמידים זקוקים?

שלב 2: הכנה ותכנון

איך תיווצר מוטיבציה בקרב התלמידים לביצוע ולשיתוף פעולה?

איך יתחבר הפרויקט לתכניות לימודים בתחומי הדעת?

מהם המשאבים הדרושים (זמן, עזרים)?

כיצד תתבצע חלוקת התפקידים בין התלמידים?

שלב 3: ביצוע

איך ייראה הפרויקט?

³ על-פי: <http://www.generationon.org/educators/lessons-resources/iparde>

כמה זמן יוקצה לביצוע ובאיזו תדירות?

מיהם השותפים?

שלב 4: עיבוד ורפלקציה

מהן הדרכים להביא את התלמידים להפקת מסקנות ותובנות מההתנסויות שלהם?

שלב 5: שיתוף

כיצד יפורסם הפרויקט?

כיצד התלמידים והפרויקט יזכו להכרה ולהוקרה?

שלב 6: הערכה

כיצד תוערך מידת הצלחת הפרויקט?

כיצד תוערך עשיית התלמידים?

3. טבלת תכנון לוח זמנים

שלב	תאריך	פעולה	שותפים	אחריות	הערות

שלבי הפרויקט	מדדי הצלחה
שלב 1: חקר ואיתור צרכים	• האם זוהה צורך אמיתי בבית הספר או בקהילה? • האם הפרויקט המוצע עונה על הצורך? • האם הפרויקט יכול להיות מובל על-ידי תלמידים?
שלב 2: הכנה ותכנון	• האם יעדי הפרויקט עומדים בקריטריונים? • האם עומדים לרשות התלמידים האמצעים הדרושים לביצוע? • האם התלמידים יידעו את סביבתם (תלמידים, מורים, הורים, קהילה, תקשורת) על הפרויקט המתוכנן? • האם התלמידים יצרו שותפויות? • האם התלמידים עובדים בשיתוף פעולה?
שלב 3: ביצוע	• האם התלמידים משתמשים במיומנויות ובידע קודם שרכשו בשיעורי חינוך ובתחומי הדעת כדי לבצע את הפרויקט? • האם במהלך ביצוע הפרויקט התלמידים יוצרים קשרי גומלין משמעותיים עם אנשים בסביבתם?
שלב 4: עיבוד ורפלקציה	• האם התלמידים מצליחים לבטא את רגשותיהם ביחס לפרויקט ולתאר את תרומתו להם ולסביבתם? • האם התלמידים מצליחים לקשר בין הפרויקט לבין תמונה רחבה של החברה ושל המדינה?
שלב 5: שיתוף	• האם התלמידים מסוגלים לשתף את בית הספר ואת הקהילה במסקנותיהם? • האם המאמצים שהתלמידים ומלוויהם השקיעו בפרויקט זוכים להכרה?
שלב 6: הערכה	• האם המשתתפים (התלמידים והצוות החינוכי) העריכו את הצלחת הפרויקט וזיהו דרכים לשיפור? • האם נבדקה השפעת הפרויקט על התלמידים ועל הקהילה?

⁴ על-פי: <http://www.generationon.org/educators/lessons-resources/iparde>

	כותרת
	איש קשר
	תקציר הפרויקט • מטרות • אוכלוסיית יעד • דרכי פעולה • היקף שעות
	חיבור אפשרי לתחומי הדעת (העשרה, הערכה חלופית)
	ליווי התלמידים (מורה, מנחה או מדריך או בעל תפקיד אחר)
	שותפים בבית הספר
	שותפים בקהילה
	הארות והערות

קול הנוער⁵

קול הנוער מבטא את מידת שיתוף התלמידים בכל שלבי התהליך החינוכי של פרויקט המעורבות החברתית.

השתתפות פעילה של התלמידים מעצימה את התלמידים, מעוררת בהם תחושת בעלות על הפרויקט וגורמת לכך שהם יראו עצמם כסוכני שינוי בבית הספר ובקהילה.

ככל שרמת השיתוף של התלמידים גבוהה יותר, כך עולה רמת האחריות שהם מגלים ורמת המנהיגות העצמית והחברתית שלהם.

אפשר לזהות שלוש רמות של קול הנוער: תלמידים משתתפים, תלמידים בוחרים ותלמידים יוזמים.

⁵ על-פי: http://www.generationon.org/files/flat-page/files/youth_voice_spectrum_0.pdf

קול הנוער – זיהוי והערכה

הטבלה שלהלן מציגה את הביטויים של קול הנוער בכל שלב של הפרויקט במעורבות החברתית. חשבו על פרויקט שהובלתם עם התלמידים וסמנו בעיגול את התפקוד שלכם בכל אחד מהשלבים.

שליבים בפרויקט המעורבות החברתית	התלמידים לא מעורבים	תלמידים משתתפים	תלמידים בוחרים	תלמידים מנהיגים
1. איתור צרכים	אין תהליך איתור צרכים	המורה מגדיר את הצורך מראש	התלמידים בוחרים מתוך רשימת צרכים קבועה מראש	התלמידים עורכים סקר צרכים בקהילה ומגדירים את הצורך
2. תכנון והכנה	אין התייחסות לרצונותיהם של התלמידים	המורה מתכנן את הפרויקט על בסיס התעניינות התלמידים	התלמידים תורמים רעיונות לתכנון ולגיוס המשאבים	התלמידים מפתחים תכנית ומובילים את הפרויקט
3. ביצוע הפרויקט	התלמידים מבצעים על פי הנחיות המורה	המורה מחלק תפקידים בהתחשבות ברצונותיהם	התלמידים בוחרים מתוך רשימת תפקידים מוגדרת מראש	התלמידים ממלאים תפקידי מנהיגות במהלך הפרויקט
4. רפלקציה	אין תהליך רפלקציה	המורה מנהל שיח רפלקטיבי עם התלמידים	התלמידים בוחרים את דרך הרפלקציה מתוך רשימת דרכים מוצעות	התלמידים בוחרים באיזו דרך ובאילו נושאים לערוך את הרפלקציה
5. שיתוף הסביבה	אין הצגה של הפרויקט	המורה מתכנן את הצגת הפרויקט ומחלק תפקידים	התלמידים בוחרים את דרך ההצגה ומחלקים תפקידים	התלמידים מתכננים את דרך הצגת הפרויקט ומובילים אותה
6. הערכה	אין הערכה עצמית של התלמידים	המורה מעריך יחד עם התלמידים את השתתפותם	התלמידים בוחרים דרך הערכה מתוך מגוון הצעות שהמורה מציע	התלמידים מחליטים על דרך להערכת הפרויקט ועל דרך לקידומו

העצמת קול הנוער

הציעו שתי דרכים להעצמת קול הנוער בכל אחד מהשלבים (על-פי הדוגמה):

שליבים בפרויקט המעורבות החברתית	דרך א'	דרך ב'
1. איתור צרכים		
2. תכנון והכנה		
3. ביצוע הפרויקט		
4. רפלקציה	מתלמידים משתתפים לתלמידים בוחרים : לאפשר לתלמידים לבחור את דרך הרפלקציה: מצגת, שיר, ציור, פרסומת וכו'.	
5. שיתוף הסביבה		
6. הערכה		

רפלקציה – הפעלה למורים

רפלקציה היא תהליך של התבוננות במה שעשינו ושחווינו בעבר ושל חשיבה על כך במטרה להסיק מסקנות לעתיד. אפשר לטעון שחוויה ללא רפלקציה היא אפיזודה חולפת. אם אנחנו מעוניינים שההתנסות והחוויה יישארו בזיכרוננו ויספקו הזדמנות ללמידה, אנחנו חייבים לעבד אותן: להתבונן בהן, לתאר אותן, לבטא את רגשותינו ואת מחשבותינו כלפיהן וללמוד מהן דרך להתמודדות טובה יותר במצבים דומים בעתיד.

הדברים נכונים ביתר שאת בהקשר של ההתנסות המעשית במעורבות חברתית. השיחה והכתיבה הרפלקטיביות על ההתנסות המעשית יביאו את התלמידים להמליל את חוויותיהם, לבטא את רגשותיהם, להמשיג את הלמידה שלהם על עצמם ועל החברה – הן בתחומי התוכן הן בתחומי המיומנויות – ולברר לעצמם את הערכים שילוו אותם בהמשך חייהם ושישמשו נדבך לבניית תפיסת עולמם.

מקבץ זה מיועד להנחיית מורים ובעלי תפקידים בתכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית. מסגרת הזמן המוצעת לביצוע המערך היא כשלוש - ארבע שעות.

מטרות

1. להבהיר את משמעותה של הרפלקציה ואת חשיבותה לתהליך הלמידה.
2. להקנות למורים כלים לביצוע שיחת רפלקציה עם תלמידיהם בעקבות התנסותם במעורבות חברתית.

עזרים: מצגת מלווה.

מהלך הפעילות

- א. התנסות לפתיחה - חיבור אישי וחוויתי (40-60 דקות)
- ב. מהי רפלקציה - הסבר מלווה במצגת (10 דקות)
- ג. התהליך הרפלקטיבי - הסבר מלווה במצגת (20 דקות)
- ד. תרומת הרפלקציה לתלמיד, למורה ולמה שביניהם - דיון במליאה (25 דקות)
- ה. מקום המורה בשיח רפלקטיבי - משחק תפקידים (40-60 דקות)
- ו. בין חשיבה רפלקטיבית לכתיבה רפלקטיבית - הסבר מלווה במצגת, אפשר לשלב התנסות (15 דקות)
- ז. בנק הצעות לשיח, לחשיבה ולכתיבה רפלקטיבית

א' – פתיחה: חיבור חוויתי ואישי

שלב א': אישי

1. המנחה יבקש מהמשתתפים לבחור תמונה מאירוע משפחתי (תמונה הנמצאת בטלפונים הניידים או תמונה החקוקה בזיכרון). אפשר לבחור אירוע קטן או יומיומי ואפשר אירוע גדול או חגיגי.
2. המנחה יחלק לכל משתתף דף שאלות ויקצה כמה דקות לבחירת התמונות ולמענה על השאלות:
 - א. אילו רגשות חשת במהלך האירוע?
 - ב. מה היה באירוע שגרם לרגשות אלו? תאר את האירוע : מה היה אופי האירוע, מי נכח, האם ציינו משהו מיוחד.
 - ג. כיצד השפיע האירוע על חיך? מה נשאר בך מהאירוע: הבנה או מסקנה, מחשבה, רגש, רעיון, החלטה וכדומה.
3. המנחה יחלק את המשתתפים לזוגות. בני הזוג יספרו זה לזה מה כתבו, כל אחד בתורו. המנחה יעודד את המשתתפים להביע עניין ולשאל שאלות זה את זה.

שלב ב': במליאה

המנחה יזמין את הזוגות לשתף זה את זה במסקנות שאליהן הגיעו או במשהו שהפתיע אותם ביחס לעצמם או ביחס לבן זוגם.

שאלות לדיון

1. במה השיח שניהלתם במהלך התרגיל היה שונה משיחות אחרות המתקיימות במהלך יום?
 2. איזו למידה מתאפשרת בזכות שיח כזה?
- למנחה:** בשאלה הראשונה יש להבחין בין שיח מזדמן לשיח מובנה ולאחר מכן לדון בייחודו של השיח הרפלקטיבי. למידה מתחוללת כאשר, בעקבות חוויות והתנסויות, מתקיים אודותם שיח רפלקטיבי על רגשות, מחשבות ותובנות, ואלו מובילים לפעולות. הרפלקציה היא "חשיבה על חשיבה", היא מייצרת משמעות אישית וערכית לפיתוח וקישור בין מחשבה למעשה.
- אפשר להעמיק את התרגיל **בדיון על הערכים** שעלו במסקנות שלהם (מאחר שביקשנו תמונות מאירוע משפחתי, אפשר להעלות לדיון את נושא השייכות, המחויבות, המשפחתיות,

השמחה ועוד). התמונות בתרגיל זה הדגישו שימוש ב**תיעוד**, אפשר להדגיש את חשיבותו במהלך הדיון.

ב' – מהי רפלקציה

הצגת המושג "רפלקציה" באמצעות מצגת

- ❖ במקור (בלטינית) רפלקציה משמעה פנייה לאחור, השלכת הראייה לאחור, על פעולה, על התרחשות או על אירוע.
- ❖ רפלקציה היא חשיבה מכוונת (רצונית, לא-מקרית) על עשייה במגמה לשפר אותה (בעתיד).
- ❖ הרפלקציה היא פעולה של התבוננות עצמית במחשבות שלנו, בתחושות שלנו ובפעולות שלנו.
- ❖ רפלקציה היא חשיבה על ההתנסות, על משמעויותיה, על הרגשות שהיא מעוררת, על תוצאותיה ועל אפשרויות הפעולה בעקבותיה.
- ❖ רפלקציה היא ביטוי ליכולת מטה-קוגניטיבית, יכולת הפרט לחשוב על החשיבה ולנווט את תהליכי החשיבה האלו, לערוך קישור בין חשיבה למעשה.

ג' – התהליך הרפלקטיבי

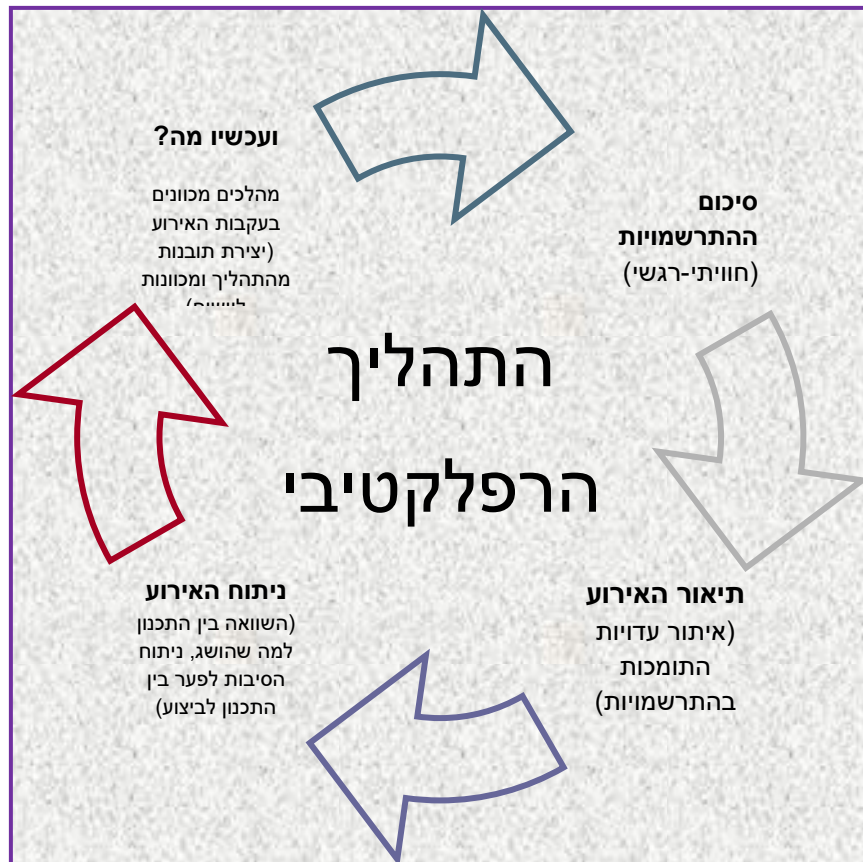
את **התהליך הרפלקטיבי** אפשר לתאר כתהליך של שיקול דעת המתרחש בשיח רציני של אדם עם עצמו במגמה להפיק משמעות אישית מהתנסות ספציפית, בשימוש במאגר אישי של התנסויות קודמות.

שלושה מרכיבים מרכזיים בתהליך הרפלקציה

1. הידיעה או הכרת העובדות, המעשים, הפעולות בעולם החיצון לנו.
 2. הפניית הכרה זו פנימה לשיקול דעת, לשיפוט ולהסקת מסקנות.
 3. הפעלת הרצון לפעול לפי המסקנות ולעשות מעשה משופר.
- (על-פי זילברשטיין, משה [1988], "הוראה רפלקטיבית", בתוך: **רפלקציה בהוראה**, מכון מופ"ת)

מפת הרפלקציה

מבוססת על מפת הרפלקציה, שהיא חלק ממודל האימון הקוגניטיבי שפיתחו ארתור גרמסטון ורוברט קוסטה.

ד' – תרומת הרפלקציה לתלמיד, למורה ולמה שביניהם

תרומת השיח הרפלקטיבי לתהליכי הוראה-למידה ולקשר מורה-תלמיד

המנחה ישאל:

1. פרט לרפלקציה על ההתנסות המעשית במעורבות חברתית, אילו דברים נוספים יקבל התלמיד מהתהליך הרפלקטיבי? (הרפלקציה מפתחת בתלמיד רגשות של אחריות ושל שייכות לתוצרי למידה)
2. לאילו רווחים יזכה מורה שילווה תלמידים בתהליך רפלקטיבי? (שיח דיאלוגי בין המורה לתלמיד, בניית אמון בין המורה לתלמיד, ליווי תלמידים בהגברת נקודות החוזק שלהם ובהעצמתם)
3. מהי התרומה ומה החשיבות של כלי זה לתהליך הלמידה? (הרפלקציה מאפשרת למידה אגב חוויה ומביאה למודעות את תהליך הלמידה עצמו. המורה מייצר אפשרות לתלמיד ללמוד מהעשייה שלו, מעצמו ועל עצמו)

ה' – מקום המורה בשיח רפלקטיבי – משחק תפקידים

המנחה יבחר מתנדבים למשחק התפקידים: תלמיד (או כמה תלמידים) ומורה. הקבוצה תשלוף פתק שבו תיאור מצב, על המתנדבים לשחק את המצב.

המנחה יחלק לכל המשתתפים דף שאלות לצופים:

- ❖ מה דעתך על ההקשבה של המורה?
- ❖ אילו שאלות מעלה המורה?
- ❖ לדעתך, מה מפיק התלמיד משיח זה?
- ❖ האם זיהית מאפיינים של שיח רפלקטיבי? אילו? (הצפת הממד הרגשי-חוויתי, תיאור העובדות, ניתוח האירוע, מסקנות מהתהליך)

מצבים

1. זה השבוע הראשון לביצוע ההתנסויות המעשיות האישיות במעורבות חברתית, הכיתה נפגשת לשיעור חינוך ביום רביעי. המחנך יודע כי תלמידים רבים העבירו אתמול פעולה ראשונה כמדריכים בתנועת נוער.
2. קבוצת תלמידים העבירה אתמול הפעלה גדולה במסגרת הפרויקט הקבוצתי בהתנסות המעשית, מחנך הכיתה פגש אחד מהם בדרך לבית הספר.
3. לאחר שיעור ספרות, קבוצת תלמידים בחרה להעביר שיעור בנושא ספרות ילדים לתלמידי גן הילדים הסמוך. כשבוע לאחר מכן, המורה לספרות נפגשה עם הקבוצה בשיעור פרטני.
4. אחד התלמידים פנה לרכז המעורבות החברתית בבית הספר בבקשה לשנות את מקום ההתנסות המעשית האישית שלו. רכז המעורבות יודע שהוא אחד הפעילים המסורים והאחראיים במקום ההתנסות.

שאלות למליאה בעקבות משחק התפקידים

1. מה אהבתם בשיח שהוצג?
 2. האם הייתם פועלים אחרת ממה שהוצג?
- המנחה יזמין את המשתתפים לשתף בדף ההנחיות לצופה, אם הם מעוניינים ואם יש זמן.

שאלות לדיון

1. מה ההבדל בין שיח מזדמן לשיח מובנה? מה הם היתרונות והחסרונות של כל אחד מהם?
2. לדעתכם, מתי יש לבצע רפלקציה – מיד אחרי האירוע או לאחר זמן מה?

3. במה שונה תפקיד המורה בשיח רפלקטיבי מתפקידו בהוראת מקצוע? (היפוך השיח – תלמיד מדבר ומורה מקשיב)
4. מה מצופה מהמורה בשיח? (הקשבה פעילה: שפת גוף, שאלות מנחות)
5. האם המורה עזר במכוון לתהליך הלמידה של התלמיד? מה בדברים שאמר או שעשה מעיד על כך?

למנחה

- ❖ שיח מובנה נקבע במועד מתוכנן מראש, בתשומת לב למסגרת ולתהליך. שיח מזדמן הוא ניצול הזדמנות לשיח, להעמקת דיון ולהפקת משמעות לתלמיד ולמורה.
- ❖ למרות החשיבות שיש לעריכת אוורור רגשות ועיבוד מיד לאחר אירועים, לעתים אפשר לשקף אירוע או תהליך מסוים רק לאחר זמן מה ולבחון כיצד השפיעו הדברים גם ממרחק הזמן.
- ❖ בשיח זה, תפקיד המורה הוא ניהול דיאלוג עם התלמיד והקשבה פעילה ואמפתית לדבריו של התלמיד.
- ❖ הקשבה אמפתית היא הקשבה בשמירה על אווירה מאפשרת ורגועה, ללא שיפוטיות, בהצגת שאלות הבהרה, בהצגת נקודות מבט שונות ובהכוונה להסקת מסקנות ולהעלאת פתרונות על-ידי התלמיד.

ו' – בין חשיבה רפלקטיבית לכתיבה רפלקטיבית

כתיבה רפלקטיבית מאתגרת יותר משיח עם מורה-מנחה מאחר A התלמיד נדרש לשאול את עצמו שאלות מכוונות. המורה יכול לתת משימות לכתיבה (הצעות בפרק הבא) או דפי משוב עצמי מוגנים. אלו יסייעו לתלמידים לתמלל את המחשבות ויכוונו אותם להיבטים שונים של הלמידה.

להערכת הכתיבה, אפשר להיעזר במפת הרפלקציה, כפי שהוצגה לעיל:

- תיאור ההתרשמויות, הרגשות, החוויות והדעה האישית.
- הצגת עדויות, תיאור האירוע, העובדות והתוצרים – איתור עדויות / עובדות התומכות בהתרשמויות.
- ניתוח האירוע – השוואה בין התכנון למה שהושג, ניתוח הסיבות לפער בין התכנון לביצוע.
- מהלכים מכוונים בעקבות האירוע.

ז' – בנק הצעות לשיח, לחשיבה ולכתיבה רפלקטיבית

1. מאגר שאלות מכוונות לשיח רפלקטיבי או הנחייה לכתיבה

- מה עשית טוב ונכון לדעתך?
- במה התקשית? מה היה קשה לביצוע?
- האם מילאת את תפקידך כפי שהוגדר?
- מה למדת על עצמך?
- מה היו השיקולים לבחירה מסוימת?
- תאר התלבטויות שונות, מה הוכרע ומדוע.
- במה תרמת לאירוע? מה תרמת לקבוצה (בפרויקט קבוצתי)?
- מה הרגשת בעת ביצוע המשימה?
- איזו תכונות גילית בעצמך במהלך ביצוע המשימה?
- האם אתה מרוצה מהביצוע?
- כיצד, לדעתך, ישפיע עליך האירוע בעתיד?
- לאילו מסקנות הגעת בעקבות האירוע?
- מה השתנה אצלך בעקבות האירוע והתהליך שעברת?
- על מי עוד השפיע האירוע או התהליך? כיצד?

2. הצעות לפעילות

- [בתרגיל הפתיחה](#) למערך זה, מובאת הצעה להנחיית המשתתפים לבחור בתמונות אירועים ולקיים שיח בזוגות. אפשר לערוך אותו תרגיל ולבקש לבחור ברגש או בהתרשמות מהשבוע האחרון, המשתתפים יבחרו בהקשר.

להרחבה

מודל היועצות

טבלת פעילויות לשעה הפרטנית בתכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית

מערכים לשעה הפרטנית בתכנית לתעודת בגרות חברתית

מפת הרפלקציה, מכון ברנקו-וייס

מצגת על תהליך הרפלקציה

שילוב המעורבות החברתית בתחומי הדעת

הפעלה למורים

מבוא

התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית מקדמת למידה משמעותית באמצעות שילוב בין למידה עיונית, התנסות מעשית ושיח ערכי ורפלקטיבי.

מטרת התכנית היא לסייע לתלמידים בבניית זהותם החברתית והתרבותית ולעורר בהם מוטיבציה למעורבות ולאחריות חברתית.

התכנית מעודדת **שילוב בין המעורבות החברתית המעשית לבין למידה עיונית בתחומי הדעת**. השילוב יעשיר את תהליכי ההוראה, הלמידה וההערכה בכך שייצור רצף רלוונטי בין החוויות של התלמיד בשיעורים בתחומי הדעת לבין חוויותיו במעורבות החברתית – מעבר לשעות הלימודים הפורמליות.

התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית מאפשרת למורים בתחומי הדעת השונים לזהות הזדמנויות לשילוב בין המעורבות החברתית לבין התחומים שעליהם הם מופקדים, בהתאמה לתכנית הלימודים המחייבת או לנושאי הבחירה.

החיבור בין תחום הדעת לבין המעורבות החברתית יכול להיות דו-כיווני. אפשר להתחיל בלמידה עיונית בתחום הדעת, וממנה לצאת ליישום מעשי במעורבות חברתית. אפשר גם לפעול בכיוון ההפוך ולבסס את הלמידה בתחום הדעת על ההתנסות המעשית. השילוב בין המעורבות החברתית לבין תחומי הדעת יכול להיעשות בהתנסות המעשית **האישית** או בפרויקט **הקבוצתי**. בכל מקרה, חשוב לכלול בתכנית החינוכית זמן קבוע **לשיח ערכי-רפלקטיבי** של המורים עם התלמידים כדי לסייע לתלמידים לעבד את ההתנסות ולהפיק ממנה תובנות שיתרמו ללמידה ולרכישת מיומנויות אישיות וחברתיות, ובהמשך להיות המעורבות דרך חיים.

ערוצים אפשריים לחיבור בין תחומי הדעת למעורבות החברתית

1. שילוב המעורבות החברתית בהערכה חלופית

כחלק מהמדיניות להרחבת האפשרויות להערכה חלופית (30%), אפשר לחבר בין דרכי הערכה שונות, כגון עבודות חקר, עבודות גמר או PBL, לבין המעורבות החברתית.

2. הרחבת ידע ועיסוק בערכים השזורים במעורבות ובתחומי הדעת בהלימה לנושאים בתכנית הלימודים

זיהוי **מושגים וערכים חברתיים** הקשורים במעורבות חברתית, כגון: **כבוד האדם וקבלת השונה, נתינה, ערבות הדדית, מעורבות חברתית, התמדה, אחריות, מסירות**, בתכניות הלימודים בתחומי הדעת השונים, ובניית שיעורים העוסקים בערכים אלה בשילוב ההתנסות המעשית במעורבות חברתית.

3. ליווי של קבוצה קטנה (חמישה תלמידים) על-ידי מורה-חונך לשם רפלקציה, לשם עיבוד

ההתנסות ולשם הרחבת הידע

העמקת הלמידה המשמעותית של התלמיד באמצעות ההתנסות במעורבות חברתית תתאפשר אך ורק אם מבוגר משמעותי יקיים עם התלמיד שיח רפלקטיבי מעצים, שבמהלכו יעבד התלמיד את חוויותיו ויפיק מהן מסקנות. מורה מקצועי שישתלב במערך זה יטפח מערכת יחסים קרובה ואיכותית עם התלמידים, יקיים דיאלוג משמעותי עמם ויחזק את תרומתו החינוכית להם. שיח זה ישפיע על האקלים הכיתתי ועל המוטיבציה של התלמידים בתחום הדעת. במסגרת החונכות אישית, מורה-חונך יוכל להעשיר את התלמידים בידע הקשור להתנסות המעשית שלהם, וגם ללוות אותם בתכנון הפרויקט הקבוצתי ובביצועו.

מגוון הצעות לשילוב המעורבות החברתית בתחומי הדעת השונים אפשר למצוא באתר [המזכירות](#)

[הפדגוגית](#)

מטרות

1. לעורר במורים מוטיבציה ליטול חלק פעיל בתכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית.
2. להביא את המורים לראיית הפוטנציאל ללמידה משמעותית שקיים בחיבור שבין הוראת תחומי הדעת לבין המעורבות החברתית.
3. לסייע למורים לזהות פעילויות משלבות שכבר קיימות בבתי הספר שלהם ולהעלות רעיונות לפעילויות נוספות.

מהלך הפעילות

שלב א': פתיחה במליאה

המנחה יציג למורים את התפיסה הפדגוגית של התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית: שילוב בין למידה עיונית, התנסות מעשית ושיח ערכי ורפלקטיבי.

המנחה יציג דוגמות לשילוב בין שלושת המעגלים:

נושא	תחומי דעת	מעורבות חברתית
קיימות	לימודי סביבה, גאוגרפיה	פרויקטים בנושא שמירת הטבע ואיכות הסביבה
בריאות, רפואה	ביולוגיה, כימיה, חינוך גופני	פרויקטים בנושא חינוך לבריאות
תולדות הציונות	היסטוריה, לימודי ארץ ישראל	פרויקטים בנושא שימור אתרים
שואה	היסטוריה	פרויקטים בנושא תיעוד והנצחה
החברה הישראלית, זכויות האדם	אזרחות, סוציולוגיה	פרויקטים בנושא אקטיביזם חברתי ומפגשים בין-מגזריים
תכנים מגוונים	ספרות, שפות, מחשבים ועוד	תלמידים מלמדים תלמידים תלמידים מלמדים קבוצות בקהילה

להרחבת ההסבר על התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית אפשר להיעזר במצגת התכנית: [התפתחות אישית ומעורבות חברתית בחינוך העל-יסודי – מצגת](#)

שלב ב': בקבוצות

המנחה יבקש מהמשתתפים להתחלק לקבוצות על-פי תחומי ההוראה שלהם. כל קבוצה תקבל **כרטיס משימה** שמטרתו להציע אפשרויות לחיבורים בין תכניות הלימודים בתחום הדעת שהיא עוסקת בו לבין המעורבות החברתית (**נספח 1**).

שלב ג': במליאה

אפשרות ראשונה:

- כל קבוצה תציג את הרעיונות שעלו בקבוצה בתחום הדעת שעסקה בו.
- המשתתפים האחרים יוכלו להעיר, לשאול ולתרום מניסיונם.
- המנחה יאסוף את הרעיונות ויחלק אותם לשני תחומים:
- העשרה עיונית וערכית והרחבת ידע בשיעורים בכיתה.
- רעיונות לפרויקט קבוצתי כהזדמנות ליישום מעשי של התכנים הנלמדים ולשילוב בין המעורבות החברתית לבין הערכה חלופית.

אפשרות שנייה:

כל קבוצה תציג למליאה רעיון אחד לחיבור בין תכנית הלימודים לבין המעורבות החברתית וסוגיה אחת להתמודדות חברתית כבסיס לפרויקט הקבוצתי.

שאלות לדיון

- כיצד הייתם מנהלים את השיח עם התלמידים סביב הסוגיה שהעליתם?
- כיצד ניתן לפתח פרויקט יזמי של תלמידים הנובע מהסוגיה שהעליתם?
- מה מרוויחים המורים ומה מרוויחים התלמידים הלוקחים חלק בתהליך כגון זה?
- כיצד יכול הפרויקט להתחבר להערכה חלופית?

חשוב להדגיש נקודות אלו:

- דרכי השילוב בין המעורבות החברתית לתחומי הדעת נתונות לשיקול דעתו של כל מוסד חינוכי.

- התכנית להתפתחות אישית ולמעורבות חברתית מאפשרת הכרה ביוזמות חברתיות וקהילתיות שבית הספר כבר מקיים בתחומי הדעת השונים ושלא זכו להכרה עד כה.
- הכרה בפעילות כמעורבות חברתית מחייבת עמידה בדרישות **מעבר לדרישות תחום הדעת**. לדוגמה: מטלת ביצוע באזרחות תיחשב למעורבות חברתית רק אם יהיה בה ממד יישומי בנוסף לחובות הציון באזרחות, בהיקף שעות הנדרש להתנסות האישית או הקבוצתית. כך גם פעילות של גיוון או של שימור אתרים תחייב מעבר לדרישות העיוניות בתחום הדעת (גאוגרפיה, היסטוריה או לימודי סביבה).
- השילוב הוא זכות ולא חובה. אין לכפות את השילוב על מורים שאינם מעוניינים בכך.
- השילוב מיועד לחזק לא רק את המעורבות החברתית, אלא גם את העניין, את ההבנה ואת ההעמקה בתחום הדעת. תלמיד שמשתמש בידע שהוא רוכש בכיתה או המלמד אחרים יפנים את החומר הנלמד בצורה טובה יותר.
- רכזי מעורבות חברתית יכולים להוביל את השילוב בתחומי הדעת שהם מלמדים בעצמם.
- הרחבת השילוב בין מעורבות חברתית לבין תחומי הדעת מחייבת עבודה משותפת של בעלי תפקידים שונים בבית הספר, במיוחד של רכז המעורבות הבית ספרי, המחנכים ומורים בתחומי הדעת.
- כדאי ורצוי לשלב בין תחומי דעת שונים, למשל: המורה למתימטיקה יכול ללמד כלים סטטיסטיים לשימוש בחקר איתור צרכים; המורה לעברית יכול ללמד כתיבה רפלקטיבית לצורך תיעוד ההתנסות ולצורך העבודה המסכמת; המורה לתנ"ך, לספרות או לאנגלית יכול לקיים שיח ערכי; והמורים לתחומי הדעת השונים יכולים ללוות קבוצות קטנות על-פי תחומי העניין של התלמידים.
- לסיום המפגש, המנחה יערוך סבב רפלקטיבי בין המשתתפים ויבקש מהם לציין מה למדו במהלך המפגש ומה הם מתכוונים ליישם.

נספח 1 : כרטיס משימה

- אילו נושאים או יחידות תוכן בתוכנית הלימודים בתחום הדעת שלכם יכולים להעשיר את עולם הידע, הערכים והמיומנויות של התלמידים בהקשר למעורבות החברתית?
- אילו פרויקטים או פעילויות שכבר קיימים בבית ספרכם יוצרים שילוב בין תחום הדעת שלכם לבין המעורבות חברתית (חונכות, ימי שיא, פעילות עם קבוצות בקהילה וכדומה)?
- מתוך הנושאים הנלמדים בתחום הדעת שלכם, אילו סוגיות יכולות לשמש בסיס לפרויקט חברתי קבוצתי (היעזרו בנספח 2)?

נספח 2: דוגמות לרעיונות לפרויקטים בתחומי הדעת

תחום דעת	דוגמות לרעיונות לפרויקט / הגדרת צורך או בעיה
תנ"ך	כיצד מחברים ילדים, בני נוער וקבוצות בקהילה לספר הספרים?
ספרות	כיצד גורמים לכך שהספרות תהיה משמעותית ורלוונטית עבור אוכלוסיות שונות?
גאוגרפיה, לימודי ארץ ישראל	כיצד מגבירים את הזיקה של תושבי היישוב או השכונה לסביבתם הקרובה?
גאוגרפיה, מדעי הסביבה	כיצד מקדמים את האחריות הסביבתית של התלמידים ושל חברי הקהילה?
היסטוריה, לימודי ארץ ישראל	כיצד מחברים את התלמידים ואת חברי הקהילה למורשתם התרבותית?
ערבית	כיצד גורמים ליותר תלמידים לרצות ללמוד ערבית?
אזרחות	כיצד מחזקים את שייכותם של התלמידים למדינה ולחברה ואת מחויבותם להן? כיצד מחזקים הבנה של השיטה הדמוקרטית ופעולה בכלים דמוקרטים? כיצד מקדמים שיח בין קבוצות שונות במרחב האזרחי המשותף בישראל?
מדעי החברה	כיצד מגבירים את מודעותם של התלמידים לאתגרים חברתיים? כיצד מחזקים את שייכותם של התלמידים למדינה ולדמוקרטיה ואת מחויבותם להן? כיצד מקדמים הבנה וסובלנות בין קבוצות שונות בחברה?
מדעים וטכנולוגיה	כיצד מקדמים מודעות לבריאות? כיצד מפתחים ידע, הבנה ושימוש מושכל בטכנולוגיה?